

Inhoud

Voorwoord 11

De Bijbel

1 Visie op de Bijbel 15

- 1.1 De betekenis van de naam 'Bijbel' 15
- 1.2 God openbaart Zich in de Bijbel 16
- 1.3 Het omgaan met de Bijbel 18
- 1.4 Het unieke van de Bijbel 19
 - 1.4.1 Een heilig boek 20
 - 1.4.2 Een volmaakt boek 20
 - 1.4.3 Een onmisbaar boek 22
 - 1.4.4 Een soms moeilijk, maar toch duidelijk boek 22
 - 1.4.5 Een gezaghebbend boek 23
- 1.5 De opbouw van de Bijbel 24
 - 1.5.1 Didactische aanwijzingen 28
- 1.6 De canon 28
 - 1.6.1 De oude christelijke kerk en de canon 28
 - 1.6.2 De canon van het Nieuwe Testament 29
 - 1.6.3 De omvang van de nieuwtestamentische canon 30
 - 1.6.4 De apocriefe boeken 30
 - 1.6.5 Didactische aanwijzingen 32
- 1.7 De grondtalen 33
 - 1.7.1 Het Hebreeuws 33
 - 1.7.2 Het Grieks 34
 - 1.7.3 Didactische aanwijzingen 35
- 1.8 De handschriften 36
 - 1.8.1 Belangrijke handschriften 37
 - 1.8.2 Vergissingen door schrijvers 38
 - 1.8.3 Tekstvaststelling 38
- 1.9 Bijbelvertalingen 40
 - 1.9.1 Oude bijbelvertalingen 40
 - 1.9.2 Nieuwere bijbelvertalingen 42
- 1.10 Exegese en hermeneutiek 44
 - 1.10.1 Afbakening 44

- 1.10.2 De achtergronden 44
- 1.10.3 De hermeneutiek 45
- 1.11 De Schriftbeschouwing 51
 - 1.11.1 Het ontstaan van kritische Schriftbeschouwingen 51
 - 1.11.2 Historisch-kritisch onderzoek 52
 - 1.11.3 Kritiek op het Oude Testament 53
 - 1.11.4 Kritiek op het Nieuwe Testament 54
 - 1.11.5 Kerkelijke rapporten over het Schriftgezag 55
 - 1.11.6 Politieke visies op de Schrift 55
 - 1.11.7 Evangelische visie op de Schrift 56
- 1.12 De Bijbel en de belijdenisgeschriften 56

2 Thema's uit de Bijbel 59

- 2.1 De schepping 60
 - 2.1.1 De geschiedenis van de schepping 60
 - 2.1.2 Het doel van de schepping 61
 - 2.1.3 Didactische aanwijzingen 62
- 2.2 De zondeval 65
 - 2.2.1 De boom der kennis des goeds en des kwaads 65
 - 2.2.2 De gevolgen van de zondeval 65
 - 2.2.3 Het Evangelie 66
 - 2.2.4 Didactische aanwijzingen 67
- 2.3 Het verbond 70
 - 2.3.1 Een testament als verbond 70
 - 2.3.2 Het werkverbond 70
 - 2.3.3 Het genadeverbond 70
 - 2.3.4 Het oude verbond 71
 - 2.3.5 Het nieuwe verbond 72
 - 2.3.6 De verbondskinderen 73
 - 2.3.7 Didactische aanwijzingen 75
- 2.4 De wetgeving 78
 - 2.4.1 De ingeschapen wet 78
 - 2.4.2 De geschreven wet 78
 - 2.4.3 Tweeërlei doel van de geschreven wet 79
 - 2.4.4 Didactische aanwijzingen 81
- 2.5 De eredienst 83
 - 2.5.1 De eredienst van Adam tot Christus 83
 - 2.5.2 De tabernakel en zijn geestelijke betekenis 85
 - 2.5.3 De synagoge 89
 - 2.5.4 De eredienst van het Nieuwe Testament 90
 - 2.5.5 De aanwezigheid van God 91
 - 2.5.6 Didactische aanwijzingen 92

- 2.6 De profetie 95
 - 2.6.1 Een wonderlijk verschijnsel 95
 - 2.6.2 De boodschap van de profeten 96
 - 2.6.3 De valse profeten 98
 - 2.6.4 De bijzondere gave van de profetie 99
 - 2.6.5 De chronologie van de met name genoemde profeten 100
 - 2.6.6 Didactische aanwijzingen 101
- 2.7 De ballingschap 103
 - 2.7.1 Het leven als vreemdeling 103
 - 2.7.2 De ballingschap van de tien stammen 103
 - 2.7.3 De ballingschap van de twee stammen 106
 - 2.7.4 De terugkeer uit de ballingschap 107
 - 2.7.5 Overzicht van de ballingschappen van het Joodse volk 108
 - 2.7.6 Didactische aanwijzingen 109
- 2.8 De poëtische boeken 111
 - 2.8.1 De zes dichterlijke boeken 111
 - 2.8.2 Didactische aanwijzingen 113
- 2.9 Het leven van de Heere Jezus 115
 - 2.9.1 Een unieke Persoon 115
 - 2.9.2 De jeugd van de Heere Jezus 115
 - 2.9.3 Het openbare optreden van de Heere Jezus 117
 - 2.9.4 Didactische aanwijzingen 121
- 2.10 Het Koninkrijk van God 123
 - 2.10.1 De oprichting van het Rijk der genade op aarde 123
 - 2.10.2 Het onderwijs over het Koninkrijk van God 124
 - 2.10.3 De kinderen van het Koninkrijk van God 125
 - 2.10.4 De schriftuurlijke en onschriftuurlijke visie op het Koninkrijk van God 126
 - 2.10.5 De Koning van het Koninkrijk van God 126
 - 2.10.6 De oprichting van het Koninkrijk der genade onder alle volken 127
 - 2.10.7 De komst van het Koninkrijk der heerlijkheid 127
 - 2.10.8 Didactische aanwijzingen 128
- 2.11 De Bergrede 129
 - 2.11.1 Het onderwijs in de Bergrede 129
 - 2.11.2 De inhoud van de Bergrede 130
 - 2.11.3 Didactische aanwijzingen 130
- 2.12 De gelijkenissen van de Heere Jezus 132
 - 2.12.1 Definitie van een gelijkenis 132
 - 2.12.2 Het spreken in gelijkenissen over het Koninkrijk van God 132
 - 2.12.3 De inhoud van de gelijkenissen 133
 - 2.12.4 Het ongewone in de gelijkenissen 134
 - 2.12.5 De aanleiding van een gelijkenis 134

- 2.12.6 De groepering van gelijkenissen 134
- 2.12.7 De uitleg van een gelijkenis 135
- 2.12.8 Didactische aanwijzingen 135
- 2.13 De wonderen van God 136
 - 2.13.1 Definitie van een wonder 136
 - 2.13.2 De openbaring van God door wonderen 138
 - 2.13.3 Wonderen in het Oude Testament 139
 - 2.13.4 De wonderen van de Heere Jezus 139
 - 2.13.5 De wonderen van de discipelen en apostelen 142
 - 2.13.6 Wonderlijke Geestesgaven 142
 - 2.13.7 Wonderdoeners 143
 - 2.13.8 Didactische aanwijzingen 144
- 2.14 De heilsfeiten 146
 - 2.14.1 De heilsgeschiedenis 146
 - 2.14.2 De betekenis van de heilsfeiten 146
 - 2.14.3 Didactische aanwijzingen 147
- 2.15 De Handelingen der apostelen 151
 - 2.15.1 Het ontstaan van de christelijke kerk 151
 - 2.15.2 De verdere verkondiging van het Evangelie 152
 - 2.15.3 De zendingsreizen naar Klein-Azië en Europa 152
 - 2.15.4 De gevangenschap van Paulus 154
 - 2.15.5 Didactische aanwijzingen 156
- 2.16 De brieven 158
 - 2.16.1 Zendingsbrieven 158
 - 2.16.2 Brieven aan Joods-christelijke gemeenten 159
 - 2.16.3 Aard van de brieven 159
 - 2.16.4 Didactische aanwijzingen 161
- 2.17 De apocalyptiek 163
 - 2.17.1 Definitie van apocalyptiek 163
 - 2.17.2 De Apocalyps 163
 - 2.17.3 Didactische aanwijzingen 167
- 2.18 De eschatologie 168
 - 2.18.1 Definitie van eschatologie 168
 - 2.18.2 De eindtijd 168
 - 2.18.3 De laatste dag 172
 - 2.18.4 De nieuwe hemel en de nieuwe aarde 175
 - 2.18.5 Didactische aanwijzingen 176

De praktijk van het godsdienstonderwijs

3 De leraar 181

- 3.1 Algemene uitgangspunten van het christelijk onderwijs 181
 - 3.1.1 De doelstelling van het christelijk onderwijs 181
 - 3.1.2 De levensweg als leerweg 182
 - 3.1.3 De leraar begeleidt op de levensweg 183
 - 3.1.4 Het kennen in de Bijbel 183
 - 3.1.5 De gebrokenheid in de schepping 185
 - 3.1.6 De vorming tot zelfstandigheid 186
 - 3.1.7 Naar Zijn Woord 188
 - 3.1.8 Het dienen tot Zijn eer en tot welzijn van gezin, kerk en maatschappij 189
 - 3.1.9 De persoonlijke begaafdheid 189
 - 3.1.10 De vormgeving van het christelijk onderwijs 189
- 3.2 Plaats en inhoud van het vak Godsdienst 191
 - 3.2.1 Het godsdienstonderwijs onder spanning 191
 - 3.2.2 Leer én leven 192
 - 3.2.3 Naar leeftijd en bevattingsvermogen 193
 - 3.2.4 De inhoud en de vormen 193
- 3.3 Kennis, inzicht, vaardigheden en houding van de leraar 194
 - 3.3.1 De kennis en het inzicht 194
 - 3.3.2 De vaardigheden 195
 - 3.3.3 De houding 196

4 Het kind 197

- 4.1 Het godsdienstonderwijs in de Bijbel 197
 - 4.1.1 Het godsdienstonderwijs in het Oude Testament 197
 - 4.1.2 Het godsdienstonderwijs in het Nieuwe Testament 200
- 4.2 De bijbelse visie op het kind 201
 - 4.2.1 De staat der rechtheid van de mens 202
 - 4.2.2 De doodstaat van de mens 204
 - 4.2.3 De genadestaat van de mens 205
 - 4.2.4 De eeuwige staat van de mens 206
- 4.3 De godsdienstige ontwikkeling van het kind 207
 - 4.3.1 De religieuze houding en de persoonlijke bekering 208
 - 4.3.2 De fasen in de godsdienstige ontwikkeling 209
 - 4.3.3 Aansluiten bij de praktijk 214
- 4.4 De kinderbijbel 215
 - 4.4.1 De geschiedenis van de kinderbijbel 215
 - 4.4.2 De aandacht voor gehandicapten 218
 - 4.4.3 De kinderbijbelkeuze 219
 - 4.4.4 De vormgeving 220

- 4.4.5 De inhoud 220
- 4.4.6 De leeftijd 221
- 4.4.7 Het rapport over kinderbijbels 221
- 4.4.8 Het gebruik van een kinderbijbel bij de voorbereiding van de vertelling 223
- 4.5 De morele ontwikkeling van het kind 223
 - 4.5.1 Het geweten 223
 - 4.5.2 De zelfbeoordeling 224
 - 4.5.3 De overdracht 225
 - 4.5.4 De taak van het onderwijs 225
 - 4.5.5 De moraliteit 226
 - 4.5.6 De morele ontwikkeling 227
 - 4.5.7 Het preconventioneel niveau 228
 - 4.5.8 Het conventioneel niveau 229
 - 4.5.9 De kritiek op Kohlberg 229
 - 4.5.10 Een zwak ontwikkeld geweten 230
 - 4.5.11 Een overmatig streng geweten 231
 - 4.5.12 Het beïnvloeden van de morele ontwikkeling 231
 - 4.5.13 Het morele voelen 232
 - 4.5.14 Het morele denken 232
 - 4.5.15 Het voorbeeldgedrag 233
 - 4.5.16 Het stimuleren van de morele ontwikkeling 233
 - 4.5.17 Lessuggesties voor morele opvoeding 235
- 4.6 Het bidden met kinderen 240
 - 4.6.1 Bidden is spreken met God 240
 - 4.6.2 De aanspraak van God 241
 - 4.6.3 God wil het gebed 241
 - 4.6.4 De inhoud van het gebed 242
 - 4.6.5 De voorbede 243
 - 4.6.6 De wijze van bidden 244
 - 4.6.7 De gebedshouding 245
 - 4.6.8 De gebedspraktijk 246
- 4.7 Het praten met kinderen 246
 - 4.7.1 De plaats van het gesprek 246
 - 4.7.2 De zin van gesprekken 247
 - 4.7.3 De soorten gesprekken 247
 - 4.7.4 Een goed gesprek 250
- 4.8 Het vieren met kinderen 252
 - 4.8.1 De opzet van de viering 252
 - 4.8.2 Het thema van de viering 253
- 4.9 Verdriet bij kinderen 253
 - 4.9.1 De confrontatie met de dood 254
 - 4.9.2 De confrontatie met echtscheiding 268

- 4.10 Het kind in een pluriforme samenleving 270
 - 4.10.1 Allen binnen handbereik 272
 - 4.10.2 De vreemdeling in de Bijbel 273

- 5 De godsdienstles 276**
 - 5.1 Chronologisch of thematisch 276
 - 5.2 De werkvormen bij de godsdienstles 278
 - 5.2.1 De bijbelvertelling 278
 - 5.2.2 De bijbelleesles 297
 - 5.2.3 Het exemplarisch onderwijs 307
 - 5.2.4 Het dramatiseren van de Bijbel 308
 - 5.3 De hulpmiddelen bij de godsdienstles 317
 - 5.3.1 De godsdienstmethoden 317
 - 5.3.2 De verwerkingsmethoden 323
 - 5.4 Het vertellen van moeilijke begrippen en verhalen uit de Bijbel 324
 - 5.4.1 Moeilijke begrippen 324
 - 5.4.2 Moeilijke verhalen 331
 - 5.5 Het aanleren van psalmen en liederen 335
 - 5.5.1 Elke week een psalmvers 335
 - 5.5.2 Het aanleren van de melodie 335
 - 5.5.3 Het aanleren van een berijmde psalm 336
 - 5.5.4 Mogelijkheden voor het overhoren van een geleerde psalm 337
 - 5.5.5 Lieder en 338
 - 5.5.6 Een psalm of lied als verwerkingsvorm 342
 - 5.6 Het vertellen van een kerk- en zendingsgeschiedenis 342
 - 5.6.1 Methode en onderscheid 342
 - 5.6.2 Doelstelling 343
 - 5.6.3 Verwerking 344
 - 5.6.4 Methoden en vertelboeken 345
 - 5.7 Het gebruik van de belijdenisgeschriften 346
 - 5.7.1 De belijdenis 346
 - 5.7.2 Hulpboeken voor de geloofsleer in de bijbelles 346
 - 5.7.3 De verwerking van de geloofsleer in de bijbelvertelling 347
 - 5.7.4 De Heidelbergse Catechismus op school 348
 - 5.7.5 Introductie van de Heidelbergse Catechismus 348
 - 5.7.6 Het onderwijs in de Heidelbergse Catechismus 348
 - 5.7.7 Het aanleren van de Heidelbergse Catechismus 348
 - 5.7.8 Catechismusmethoden 349

Literatuur 350

Voorwoord

Het vertellen van bijbelse geschiedenissen neemt in het christelijk onderwijs een centrale plaats in. *Leren uit het Woord* wil de theologische en praktische vragen rondom het godsdienstonderwijs behandelen. Het is vooral bedoeld als leerboek op de pabo. Daarnaast is het ook goed bruikbaar voor eenieder die bezig is de bijbelse boodschap door te geven aan kinderen.

Men kan dit leerboek goed gebruiken in combinatie met het reeds verschenen handboek *Leren en Leven*, waarin Schriftgedeelten worden uitgelegd en bewerkt voor het godsdienstonderwijs. Ook sluit *Leren uit het Woord* goed aan bij de handleiding voor het godsdienstonderwijs *Hoor het Woord*.

Het boek bestaat uit twee delen. In het eerste deel wordt in hoofdstuk 1 ingegaan op de visie op de Bijbel. Wie uit de Bijbel wil vertellen, moet iets afweten van het ontstaan en de (historische) achtergronden van de Schrift, alsook van de hermeneutische principes die gehanteerd worden bij het lezen en het uitleggen van de Bijbel. Vervolgens worden in het eerste deel in hoofdstuk 2 verschillende thema's besproken die bij het vertellen uit de Bijbel vaak voorkomen. Bij elk thema worden eerst enkele bijbelse noties besproken; vervolgens worden verschillende didactische aanwijzingen gegeven.

In het tweede deel komt de praktijk van het godsdienstonderwijs aan de orde. In hoofdstuk 3 wordt aandacht besteed aan de leraar binnen het christelijk onderwijs. Wat heeft hij nodig aan kennis, inzicht en vaardigheden om op een adequate manier godsdienstonderwijs te kunnen geven? Vervolgens wordt in het tweede deel in hoofdstuk 4 uitvoerig stilgestaan bij het kind in het godsdienstonderwijs. Onderwerpen die daarbij aan de orde komen, zijn onder andere de bijbelse visie op het kind, de morele en godsdienstige ontwikkeling van het kind, bidden met kinderen en omgaan met verdriet bij kinderen. In hoofdstuk 5 komt ten slotte de praktijk van het godsdienstonderwijs aan de orde, met vele praktische voorbeelden.

Bij de samenstelling van *Leren uit het Woord* is rekening gehouden met het feit dat het boek *Oriëntatie in de Bijbelse oudheidkunde* door de studenten als leerboek wordt gebruikt. Sommige thema's uit de Bijbel, zoals de cultus, worden daar al in behandeld, zodat de bespreking ervan in dit boek heel kort zal zijn.

De auteurs, drs. P. Cammeraat, drs. W.C. Polinder en drs. J.P. Proos, zijn als docent godsdienst verbonden aan de hogeschool Driestar educatief te Gouda. Ze hebben zich

laten leiden door hun overtuiging dat de Bijbel het door Gods Geest geïnspireerde Woord van God is, waarbij ze de gereformeerde belijdenisgeschriften zien als volkomen betrouwbare samenvattingen van de bijbelse leer.

Veel dank zijn de auteurs verschuldigd aan hun oud-collega dhr. G.D. Pas, oud-docent van de Driestar, vanwege zijn nauwkeurige correcties en waardevolle opmerkingen.

We hopen dat dit boek zal bijdragen tot verdere bezinning op het godsdienstonderwijs en bovenal tot opbouw en uitbreiding van Gods Koninkrijk.

Drs. W.C. Polinder,
Voorzitter vakgroep Godsdienst
Hogeschool Driestar *educatief* te Gouda

Gouda, juni 2008

De Bijbel

1 Visie op de Bijbel

Als in de basisschool de Bijbel opengaat bij de bijbelvertelling, komt een heilig boek terecht in een leerproces. Eerst willen we aandacht vragen voor dit heilige Boek. Dit is de bron waaruit we vertellen. Het is tegelijk de leidraad voor de vertelling en de norm waarnaar een bijbelvertelling beoordeeld wordt. Daarnaast is het veel meer dan een lesboek: de Bijbel is het Boek over God en tegelijk wordt het gezien als het Boek van God. In deze paragraaf leren we hoe de Bijbel over zichzelf spreekt en hoe door alle eeuwen heen mensen getuigenis hebben gegeven van dit wonderlijk geheimvolle Boek.

De vragen die in dit eerste hoofdstuk behandeld worden, behoren tot de theologische vragen. Theologie is een wetenschap die verschillende vakken kent, zoals exegetische, dogmatische enzovoort. Het vak dat binnen de theologie zich bezighoudt met de vragen over Bijbel en openbaring van God, heet 'inleidingswetenschap'. Het behandelt de voorvragen die ten grondslag liggen aan het lezen en uitleggen van de Bijbel. In dit hoofdstuk worden deze onderwerpen beschreven vanuit een bijbelgetrouwe (of orthodoxe) Schriftopvatting. Deze wordt telkens gespiegeld aan de moderne, vaak meer Schriftkritische opvattingen.

1.1 De betekenis van de naam 'Bijbel'

Bij de bestudering van een bron is de aanduiding van belang. Vaak wil een naam uitdrukking geven aan de inhoud. Het is bijzonder dat de naam 'Bijbel' een neutraal woord is, dat afgeleid is van het Griekse woord *biblion*, dat boek betekent. *Biblion* hangt samen met *biblos*, het Griekse woord voor papyrus. Het meervoud van *biblion* is *biblia* (boeken). Het enkelvoud *Bijbel* is geen theologische aanduiding, maar het wil de eenheid van de boeken tot uitdrukking brengen. Deze *bibliotheek* van zesenzestig boeken valt uiteen in twee grote delen: het Oude en het Nieuwe Testament (zie paragraaf 1.5). De naam *Bijbel* komt in de heilige Schrift zelf niet voor. De vraag is welke benamingen de Schrift dan wél van zichzelf geeft.

De schrijvers van de boeken die later in het Nieuwe Testament zijn opgenomen, duiden het Oude Testament vaak aan met 'de Schrift' of 'de heilige Schriften'. (2 Tim. 3:15,16) Soms lezen we ook van 'het Woord des Heeren' (1 Petr. 1:25) of 'het Woord Gods' (1 Joh. 2:14), ook van 'de Wet en de Profeten' (Matth. 11:13) of alleen van 'de Wet'. (1 Kor. 14:34)

Het Nieuwe Testament dient zich niet aan als een eenheid. We lezen over een Evangelie (Mark. 1:2) en over zendbrieven die de gemeenten hebben ontvangen. (2 Petr. 3:16)

Het Nieuwe Testament sluit volgens de schrijvers ervan aan op de boodschap van het Oude Testament. Ze schrijven geen nieuwe boodschap, maar ze gaan verder in het spoor dat in de boeken van het Oude Testament te vinden is. Paulus vat de openbaring van Oude en Nieuwe Testament samen als hij spreekt over het fundament van apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste Hoeksteen. (Ef. 2:20) De schrijver van de Hebreënbrievet verwoordt de continuïteit zo: *God voortijds veelmaals en op velerlei wijze tot de vaderen gesproken hebbende door de profeten, heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door de Zoon.* (Hebr. 1:1) Deze aanduidingen laten zien dat het in de Bijbel om boeken gaat die als een eenheid gepresenteerd worden en die gekenmerkt worden door onderlinge samenhang en continuïteit. Ze dienen zich aan als goddelijke geschriften, die van het begin tot het eind door mensen geschreven zijn, die daartoe geïnspireerd zijn door Gods Geest.

1.2 God openbaart Zich in de Bijbel

De schrijvers van de boeken die in de Bijbel zijn opgenomen, geven niet het verhaal van mensen die naar God op zoek zijn gegaan, maar God heeft in die verhalen Zichzélft aan mensen bekendgemaakt. Gods Woord is openbaring van God Zelf. Dat impliceert dat het lezen van de Bijbel gepaard moet gaan met de overtuiging dat God werkelijk bestaat en dat Hij op Zijn Woord gelooft wil worden. *Want die tot God komt, moet geloven dat Hij is, en een Beloner is van degenen die Hem zoeken.* (Hebr. 11:6) Daarom lezen we dit boek niet als een willekeurig literair product uit het oude Midden-Oosten, zoals veel moderne theologen doen. Er zijn zo veel oude boeken uit de bijbelse tijd bewaard gebleven, maar de Bijbel is een zeer uniek boek. God openbaart Zich in Zijn Woord als de trouwe Verbondsgod, Die gemeenschap wil hebben met Zijn volk.

De Bijbel, die bibliotheek van 66 boeken, is als een soort groeidocument ontstaan. De openbaring van God, Zijn bekendmaking aan mensen, is in het begin mondeling overgeleverd. Van Adam tot Mozes hebben de mensen elkaar de geschiedenissen doorverteld. Soms werden ook dingen op schrift gesteld en bewaard, zoals het Boek van het Verbond. (Ex. 21-23) Vanaf Mozes tot en met Johannes hebben heilige mensen Gods, van de Heilige Geest gedreven zijnde (2 Petr. 1:21) de openbaring van God schriftelijk doorgegeven. Met de aanduiding 'heilige mensen Gods' worden profeten en apostelen bedoeld, want deze mensen hebben het fundament gelegd waarop de gemeente gebouwd wordt. (Ef. 2:20)

De openbaring van God is nodig voor de mens om iets van God en van zichzelf te kennen. De mens heeft in de hof van Eden Gods opdracht overtreden door toch te eten van de boom van de kennis van goed en kwaad. (Gen. 3:14-15) Zodoende heeft de mens zichzelf van God vervreemd. God heeft Zich daarna echter opnieuw geopenbaard om mensen te boodschappen dat er verlossing mogelijk is. Die openbaring bereikt haar

hoogtepunt in de komst van de Heere Jezus Christus. Niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon, Die in de schoot van de Vader is, Die heeft Hem ons verklaard. (Joh. 1:18)

Onmiddellijke openbaring

De openbaring van God is niet altijd op dezelfde manier gebeurd. God heeft Zich aan de apostelen en profeten onmiddellijk geopenbaard. Zij stonden in direct contact met God.

Hoe ging die onmiddellijke openbaring in zijn werk? Het spreken van God tot de bijbelschrijvers was niet voor iedereen en altijd hetzelfde. Dat kon op verschillende wijze gebeuren. God openbaarde Zich door Zijn daden, bijvoorbeeld de verlossing uit Egypte. Hij zorgde ervoor dat bijbelschrijvers deze daden beschreven of bezongen. De evangelisten hebben het getuigenis over Jezus als de Zoon van God begrepen en beschreven. Ze geven dit getuigenis door, opdat de lezers in Hem als de beloofde Messias zouden geloven.

Als God sprak, konden de mensen die deze openbaring ontvingen, de boodschap ervan begrijpen en doorgeven. Misschien hebben de bijbelschrijvers niet altijd de reikwijdte van deze boodschap overzien. Profeten hebben dingen voorgezegd die een betekenis hadden voor die tijd, terwijl dezelfde profetieën eeuwen later nog een keer vervuld zijn, maar dan in een rijkere betekenis. In Zijn openbaring heeft God Zich aangesloten bij de afkomst, de ontwikkeling en het begripsvermogen van de profeten en de apostelen. Deze heilige mensen hebben daarom bij het doorgeven van Gods openbaring gebruikgemaakt van hun eigen taal en stijl. Toch zijn ze ook daarin geïnspireerd door de Heilige Geest, Die hen in alle opzichten en tot in alle details onfeilbaar geleid heeft.

Doordat mensen in hun eigen taal en stijl de boodschap van God doorgaven, kent de Schrift vele literatuurvormen, zoals verhalen en liederen, gelijkenissen, brieven, gebeden, profetieën, visioenen en dromen.

Doorgaande onthulling

De openbaring van God in de Bijbel kunnen we vergelijken met een bloem die steeds verder opengaat. Er wordt gesproken over een voortgaande openbaring, een steeds verder opengaande onthulling. Daarmee wordt bedoeld dat niet alles in één keer onthuld werd. Nieuwe gegevens werden aan voorgaande openbaringen toegevoegd. Aan Abram wordt bijvoorbeeld gezegd dat hij uit zijn land, uit Haran, moet trekken. (Gen. 12:1) Als hij in Kanaän aankomt, zegt de HEERE dat dit land aan zijn nakomelingen gegeven zal worden. (Gen. 12:7) Later openbaart God aan Abram dat zijn nakomelingen eerst in een vreemd land zullen wonen, voordat ze hun eigen land zullen bezitten. (Gen. 15:7)

Als de Heere Jezus vele eeuwen later zegt dat Hij gekomen is om de Wet en de Profeten te vervullen (Matth. 5:17), voegt Hij iets nieuws toe aan het Oude Testament, namelijk dat nu de volheid van Gods reddend handelen aangebroken is. Daarom kan ook de schrijver van de Hebreënbrieff spreken over het nieuwe verbond, omdat het

eerste oud gemaakt en nabij de verdwijning is. (Hebr. 8:13) Dat wil niet zeggen dat het Oude Testament nu waardeloos voor ons is geworden, maar dat de offerdienst van het Oude Testament, nu deze haar vervulling heeft gevonden in de offerande van Christus, beëindigd is. Maar de offerdienst, evenals het gehele Oude Testament, bevat ook voor ons openbaring van God. Het moet echter verstaan worden in het licht van de complete openbaring van de twee testamenten. (NGB art. 25)

God heeft Zich rechtstreeks en onmiddellijk geopenbaard aan de bijbelschrijvers. Deze manier van openbaring was alleen het geval in de tijd voor het ontstaan van de Bijbel.

Andere manieren van openbaren

Als God Zich in de nabijbelse tijd openbaart aan de mensen, gebeurt dit op een middellijke wijze, namelijk door het verkondigen of lezen van Gods Woord. Dat wil niet zeggen dat dit spreken minder krachtig is, maar het is een andere manier van openbaring van God.

Een andere manier van het leren kennen van God is de openbaring die God van Zichzelf geeft in de schepping. Deze twee manieren om God te leren kennen, namelijk door de natuur en door de Schrift, zijn beschreven in de Nederlandse Geloofsbelijdenis (NGB) artikel 2 tot en met 7. Een uitvoerige beschrijving en toelichting is gegeven in *Belijden en leven, leerboek bij de belijdenisgeschriften* door drs. P. Cammeraat.

1.3 Het omgaan met de Bijbel

Als de Bijbel zo'n uniek boek is, waarin de enige ware God Zich aan mensen openbaart, hoe moeten wij, mensen, dan met dit boek omgaan?

De Bijbel wil gelezen en doorverteld worden. Daarom moet ieder die tot zijn verstand gekomen is de Heilige Schrift gaan lezen. Het is nodig elke dag een gedeelte te lezen, te overdenken en zo mogelijk verder te onderzoeken. Dit geldt natuurlijk in het bijzonder voor leraren die in het onderwijs uit de Schrift gaan vertellen.

Dat onderzoek van Gods Woord is nodig voor het persoonlijk geloof. Om te leven tot Gods eer en eeuwig behouden te worden is het nodig voortdurend te overdenken wat de HEERE door Zijn Woord tot ons zegt. De Heere Jezus zegt dat vóór alle dingen eerst het Koninkrijk Gods moet worden gezocht. (Matth. 6:33) Hij heeft ook aangespoord om de Schriften te onderzoeken, want die getuigen van Hem. (Joh. 5:39) Het is daarom onmisbaar veel naar Gods stem te horen, zoals die spreekt vanuit de Heilige Schrift. De Heilige Geest spreekt tot ieder die het Woord leest. Het komt erop aan dat het Woord ons leven vernieuwt. Daarvoor is de wederbarende en verlichtende en toepassende werking van de Heilige Geest nodig.

De Heilige Geest kan ook een toepassing van een bepaald bijbelgedeelte geven voor een concrete levenssituatie. Hij kan een gedeelte van het Woord tijdens het lezen uit de Schrift of onder het horen naar de Schrift gebruiken om vrede in het hart te geven.

Het grote gevaar bij het lezen van Gods Woord is de dode vorm en de sleur. Het Woord is dan een gesloten boek, omdat het hart gesloten is. Paulus waarschuwt dat het Evangelie kan zijn *een reuke des doods ten dode*. (2 Kor. 2:16) Dit laatste betekent dat degenen die het Evangelie wel horen maar toch ongelovig en ongehoorzaam blijven, een zwaarder oordeel over zich halen.

De Heere Jezus wijst Zichzelf aan als *de Weg, de Waarheid en het Leven*. (Joh. 14:6) Die kennis van de Heere Jezus is nodig om zalig te worden. De apostel Petrus spoort dan ook daartoe aan: *Maar wast op in de genade en kennis van onze Heere en Zaligmaker, Jezus Christus*. (2 Petr. 3:18)

Het lezen en onderzoeken van Gods Woord vraagt van ons een bepaalde houding. We hebben de vreeze des Heeren nodig: eerbied en ontzag voor de levende God.

In hoofdstuk 3 wordt uitvoerig ingegaan op de persoon van de leerkracht. Daarom beperken we ons hier tot het noemen van vijf principes die van belang zijn in het leerproces. We passen die toe op het lezen en onderzoeken van de Bijbel.

- De christelijke leraar zal door dit onderzoek God ontmoeten. Deze ontmoeting is de basis voor het leren in het algemeen, maar ook voor de ontmoeting met God. Dat stempelt de verhouding tot de medemens en de ontmoeting met alle dingen.

- De christelijke leraar kan niet de Bijbel onderzoeken buiten het hart om. Anders gaan de beschreven daden van God niet leven.

- De christelijke leraar zal tot de ontdekking komen dat er vaak een geheim schuilt achter de werkelijkheid. Daardoor kan hij de leerlingen zicht geven op hun levensweg en hen begeleiden op de levensweg.

- De christelijke leraar zal door dit onderzoek leren zien dat hij een grote verantwoordelijkheid heeft en hij zal dit ook door laten klinken in de bijbelvertellingen.

- De christelijke leraar zal tot de ontdekking komen dat de leraar en de leerlingen voor God in principe gelijk zijn en dat zal tot een luisterende houding leiden. Zij mogen zijn zoals ze zijn: in wezen zijn we allen zondaren en kunnen we alleen in Christus het behoud vinden.

1.4 Het unieke van de Bijbel

Nadat we gezien hebben dat de Bijbel het Woord van God is, waarin God Zich aan ons openbaart, willen we nu nagaan waarin het unieke van de Bijbel naar voren komt.

De Schrift is een uniek boek, dat zich onderscheidt van alle andere boeken. Het is een goddelijk boek, geschreven door mensen die geïnspireerd werden door Gods Geest. Dit unieke karakter van de Schrift komt naar voren als we een aantal kenmerken van de Bijbel gaan bespreken. Deze bespreking is niet zozeer dogmatisch, maar meer praktisch van aard. Het is een doordenking van de inhoud van de Schrift en tegelijk een praktische handreiking hoe we in de godsdienstles met de Bijbel moeten omgaan.

1.4.1 Een heilig boek

De Schrift geeft zelf getuigenis van haar heilig karakter door te spreken over de heilige Schriften. (Rom. 1:2; 2 Tim. 3:15) In de Bijbel komen we het woord 'heilig' tegen in de betekenis van: afgezonderd, en ook van: gewijd tot een bepaald doel. De Statenvertaling spreekt over 'de ganse Heilige Schrift', omdat deze Schriften afgezonderd zijn van alle andere boeken. Ze vormen een geheel enige categorie, namelijk Gods Woord. De Schrift is heilig, omdat ze van God komt en omdat ze in unieke zin over God handelt. Dan betrekken we het woord 'heilig' op de inhoud van de Bijbel.

Die heilige oorsprong en die inhoud zijn ook van belang voor ons gebruik van de Bijbel. Heiligheid en eerbied horen bij elkaar.

Meestal weten kinderen zich geen voorstelling te maken van het begrip 'heilig'. Ze denken dan aan aanbidden, aan knielen voor en kussen van beelden in de kerk. Soms blijkt het dat kinderen het begrip heilig verbinden aan negatieve uitdrukkingen, zoals een 'heilig boontje'.

We moeten het begrip 'heilig' in ere houden in de scholen en in de kerken. Heilig wordt daarmee verbonden met God en met goddelijke instellingen. Daarbij hoort alles wat ontzag inboezemt en eerbied en ontzag in ons hart wekt.

Zo moeten we de Bijbel in de scholen introduceren als het heilige Boek.

Hoe is dat concreet te maken in een godsdienstles?

In de klassensituatie is het goed de Bijbel open op tafel te leggen als er uit de Bijbel wordt verteld. Bij jongere kinderen is dat meer de symbolische waarde. Bij de oudere kinderen is dit een waardig ritueel dat toegelicht kan worden. Het is nuttig in een christelijke school aandacht te besteden aan rituelen en symbolen. Dat kan kinderen leren dat we op een terrein komen waarvoor we eerbied moeten hebben. Uiteraard is het spreken over de Bijbel doortrokken van de heiligheid. Daar passen geen grappen of leuke versprekingen rond bijbelse personen bij.

De eerbied zit ook in het met eerbied omgaan met het boek. We vereren niet het boek, want we hebben geen boekreligie. Maar we gaan wel met eerbied en respect om met de Bijbel, omdat het het Boek van God is.

Een open Bijbel is ook praktisch voor de godsdienstles van belang. Tijdens de vertelling kan de verteller dan citeren uit de Bijbel.

Het is nuttig de kerntekst op het bord te schrijven, zodat de kern van het verhaal de leerlingen wordt voorgehouden. Het is dan nadien ook goed deze teksten te memoriseren. Vooral in de hogere groepen op de basisschool is het goed bij de vertelling zo veel mogelijk de bijbeltaal te gebruiken, om zo vertrouwd te maken met de bijbelse manier van spreken. Het is ook mogelijk samen na de vertelling te lezen uit de Bijbel.

1.4.2 Een volmaakt boek

De Bijbel is een volmaakt boek, want het geeft de volkomen openbaring van God. God heeft geen halve openbaring van Zichzelf gegeven, maar een volkomen. We kennen God en we weten de weg ter zaligheid en dat is genoeg. Natuurlijk weten we wel dat God geen volledige openbaring heeft gegeven, want er zijn verborgen dingen, die

alleen bij Hem bekend zijn. Maar dat doet niets af aan het gegeven dat er toch sprake is van een volkomen openbaring.

De Heere Jezus heeft meer gezegd en gedaan dan in de Evangeliën staat beschreven, maar wát er opgeschreven is, is volmaakt genoegzaam, opdat gij gelooft dat Jezus is de Christus, de Zone Gods, en opdat gij gelovende het leven hebt in Zijn naam. (Joh. 20:31)

De openbaring is ook in die zin volmaakt dat er geen nieuwe openbaringen meer bijkomen, door bijvoorbeeld dromen en visioenen of het krijgen van nieuwe boodschappen. Johannes betuigt in het laatste bijbelboek dat niemand iets af mag doen of iets toe mag voegen aan dit boek. (Openb. 22:18,19) De Heilige Geest bedient Zich nu van de Heilige Schrift. Die Schrift is nuttig tot lering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is; opdat de mens Gods volmaakt zij, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust. (2 Tim. 3:16,17)

De Bijbel is ook volmaakt in die zin dat er geen fouten en tegenstrijdigheden zijn te vinden in de Schrift. De ene schrijver spreekt de andere niet tegen.

Als de Bijbel op school bestudeerd wordt, blijkt het niet makkelijk het volmaakte karakter te handhaven. Veel leerlingen hebben vaak een ander beeld bij het woord 'volmaakt'. Ze vatten het begrip volmaakt op als volledig en lopen aan tegen – in onze ogen – onvolledige beschrijvingen en schijnbare tegenstrijdigheden. Ze willen antwoorden zoeken op allerlei actuele onderwerpen en merken dat de Bijbel zich daarvoor niet leent. Soms stellen kinderen na de vertelling vragen over onvolledigheid en tegenstellingen. Daar moeten we als vertellers niet omheen gaan. We moeten proberen hun vragen zo goed en eerlijk mogelijk te beantwoorden. Toch zijn er grenzen bij het beantwoorden van de vragen. Als het antwoord niet uit de Bijbel te geven of af te leiden valt, is het beter te zeggen dat het antwoord niet gegeven kan worden, omdat God dit bepaalde 'probleem' in Zijn Woord niet heeft geopenbaard. Anders gaan we gissen naar mogelijke oplossingen, maar dat zijn dan menselijke vondsten, vaak ontleend aan onze ratio.

Een voorbeeld om het bovenstaande te verduidelijken: pientere kinderen op de basisschool merken op dat Adam en Eva alleen zonen kregen: eerst twee zonen en, na de dood van Abel, een derde zoon: Seth. Maar waarom vertelt de bijbelschrijver niets over de dochters van Adam en Eva? En als er dochters waren, zijn deze broers dan met hun zussen getrouwd? Het zal duidelijk zijn dat een verteller terug zal wijzen naar het geopenbaarde Woord: God heeft laten opschrijven wat nodig is voor ons om te weten over de oorsprong van de mensheid en over de twee soorten mensen: rechtvaardigen en onrechtvaardigen. Vanuit dat oogpunt is er wel sprake van een volledige openbaring van Gods heilsplan in het boek Genesis.

Een tweede voorbeeld van vermeende onvolledigheid: leerlingen kunnen antwoorden zoeken bij concrete vragen over actuele zaken, bijvoorbeeld op het terrein van de medische ethiek. Hoewel de Bijbel wel degelijk grondlijnen aanreikt voor het ethisch handelen, is de concrete toepassing voorwerp van vele discussies. Er kunnen ook vragen zijn over het wereldgebeuren: kinderen vragen zich bijvoorbeeld af waarom God bepaalde rampen laat gebeuren en waarom sommige mensen zo veel lijden moeten

meemaken. Hierbij is het goed te benadrukken dat God de soevereine Koning is, Die geen rekenschap behoeft af te leggen aan de mens. (Spr. 25:2) Soms is het lijden in de wereld ook het gevolg van het handelen van mensen die elkaar leed aandoen. In de hogere groepen is het ook goed om bij bespreking van de thematiek van het lijden de Heidelbergse Catechismus (HC) te lezen over Gods Voorzienigheid. (HC Zondag 10)

1.4.3 Een onmisbaar boek

Stel je eens voor dat de Bijbel niet was geschreven. Hoe zouden we dan iets kunnen weten over God? In de gereformeerde traditie wordt gezegd dat wij uit de schepping, de onderhouding en regering van de wereld weten dat God er is. Deze openbaring van God noemen we de ‘algemene openbaring’. Deze is zo groot en zo duidelijk, dat elk mens kan weten dat er een God is. God heeft Zijn eeuwige kracht en goddelijkheid aan de mensen geopenbaard, opdat zij niet te verontschuldigen zouden zijn indien ze Hem niet dienen. (Rom. 1:19,20 en NGB art. 2)

Toch is deze algemene openbaring niet genoeg tot zaligheid, omdat zij ons niet vertelt dat God in Christus een genadig God wil zijn. Dat lezen we wel in de Schrift. (Joh. 3:16) In de natuur worden we gewaar dat er een God is, in de Schrift lezen we Wie God is.

Daarom is de Schrift onmisbaar en noodzakelijk om zalig te worden. Het is de enige norm voor geloof en leven. Alle leringen, opvattingen, tradities, geboden en verboden moeten hieraan getoetst worden.

Het is nodig dat kinderen al jong leren dat de geschiedenissen uit de Bijbel een doel hebben, namelijk dat de mensen daardoor God en zichzelf leren kennen. Daartoe is het nodig dat de inhoud van de Schriften geleerd wordt, maar daarbij is ook nodig dat de Heilige Geest het verstand verlicht, opdat de kinderen weten, *welke is de hoop van Zijn roeping, en welke de rijkdom is der heerlijkheid van Zijn erfenis in de heiligen.* (Ef. 1:18)

1.4.4 Een soms moeilijk, maar toch duidelijk boek

De Schrift is duidelijk in haar geestelijk doel. Wat nodig is tot zaligheid, is duidelijk geopenbaard. Als wij het niet begrijpen, ligt dat niet aan de Schrift, maar aan de duisternis van het verstand van de natuurlijke mens ten aanzien van geestelijke zaken. Als de Heilige Geest ons verstand verlicht, gaan wij de betekenis van de Schrift verstaan. De Heere Jezus heeft immers gezegd dat de dingen van Gods Koninkrijk voor de wijzen en de verstandigen verborgen zijn, maar aan de kinderen geopenbaard. (Matth. 11:25)

Al Gods kinderen hebben de zalving van de Heilige Geest, wat betekent dat ze de genadige werking van de Geest ontvangen hebben. Daardoor weten ze alle dingen die tot hun zaligheid nodig zijn. (1 Joh. 2:20)

De Geest Gods openbaart aan de geestelijke mens het grote geluk dat God bereid heeft voor degenen die Hem liefhebben, *maar de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen die des Geestes Gods zijn; want zij zijn hem dwaasheid, en hij kan ze niet verstaan, omdat zij geestelijk onderscheiden worden.* (1 Kor. 2:14)

Dit betekent niet dat er geen moeilijke dingen in de Bijbel staan. Sommige teksten zijn voor de geleerden ook niet duidelijk, omdat soms een Hebreeuws of Grieks woord meerdere vertaalmogelijkheden geeft. Soms zijn bepaalde verhalen uit het Oude Testament voor ons niet zo gemakkelijk te verstaan als het om de boodschap gaat. Te denken valt aan de geschiedenis van Elisa, die bespot wordt door kleine jongens. Elisa vloekt hen in de naam des HEEREN en ze worden verscheurd door twee beren. In de vertelling moet de bedoeling van de Schrift doorgegeven worden. Elisa vloekt de kinderen (en treft daarin hun ouders), omdat deze spot voortkomt uit het vereren van Baäl in plaats van de HEERE. In dit geval gaat het dus om de tegenstelling tussen de Baälsdienst en de dienst van de HEERE. Het verhaal wil niet zeggen dat wij elke spot moeten beantwoorden met een vervloeking.

Het is goed steeds te bedenken dat de Bijbel een geestelijk boek is, dat ten doel heeft mensen tot God te leiden. De Bijbel hoeft niet altijd begrepen te worden, maar wil in de eerste plaats de ontmoeting tussen God en de mens laten plaatsvinden. Als er onduidelijke dingen zijn in een verhaal, moeten daarover geen speculaties ontstaan. Een oude regel voor uitleg van moeilijke bijbelgedeelten is het Schrift met Schrift vergelijken. Een moeilijk te begrijpen gedeelte wordt duidelijk als we het vergelijken met een ander gedeelte uit de Bijbel.

1.4.5 Een gezaghebbend boek

De Heilige Schrift is het Woord van God, waarin Hij Zich geopenbaard heeft. Daarom heeft de Schrift absoluut gezag voor leer en leven. (NGB art. 5) Dat gezag wordt er niet door de kerk aan gegeven, maar het steunt op het zelfgetuigenis van de Schrift. Elk mens is geboden zich aan het gezag van het Woord te onderwerpen. Dat wil zeggen dat iedereen naar dit Woord moet horen, het moet geloven en ernaar leven. De goddeloze en de ongelovige erkent het gezag van de Schrift niet.

Men kan wel het historisch en goddelijk gezag van de Schrift erkennen zonder dat men zich door dit gezag laat gezeggen.

Wanneer de gelovige, door het inwendig getuigenis van de Heilige Geest, het gezag van de Heilige Schrift aanvaardt, erkent hij dat het Gods Woord is en dat God, als met een hoorbare stem uit de hemel, direct tot hem spreekt. (NGB art. 5) Dit heeft ook uitwerking in zijn leven. Hij is net als de man uit de gelijkenis, die zijn huis op een rots heeft gebouwd, want hij komt tot Christus en handelt overeenkomstig Zijn Woord. (Luk. 6:47) Slechts de ware gelovige, geleerd door de Heilige Geest, bespeurt de goddelijkheid, de onfeilbaarheid, de waardigheid, de betrouwbaarheid, de heiligheid en de zeggingskracht van Gods Woord. De gelovige zal vervuld worden met grote eerbied en diep ontzag voor wat er geschreven is. *Uw getuigenissen zijn wonderbaar; daarom bewaart ze mijn ziel.* (Ps. 119:129)

In de bijbelvertelling moet duidelijk uitkomen dat de vertelling niet zomaar een geschiedenis is, maar dat de verteller daarin Gods Woord doorgeeft, waarin God gezaghebbend tot de hoorders spreekt en eist dat men zich aan Zijn gezag zal onderwerpen. Dat gezag gaat over het hele leven, zowel over het denken en spreken, alsook over het willen en handelen.

De christelijke leraar zal dit gezag van de Schrift erkennen, maar daardoor ook tot ontzag komen voor dit Woord van God en voor Zijn werken. Door Gods genade zal hij zich laten gezeggen en dat is van groot belang voor zijn omgaan met leerlingen en het staan in deze wereld.

1.5 De opbouw van de Bijbel

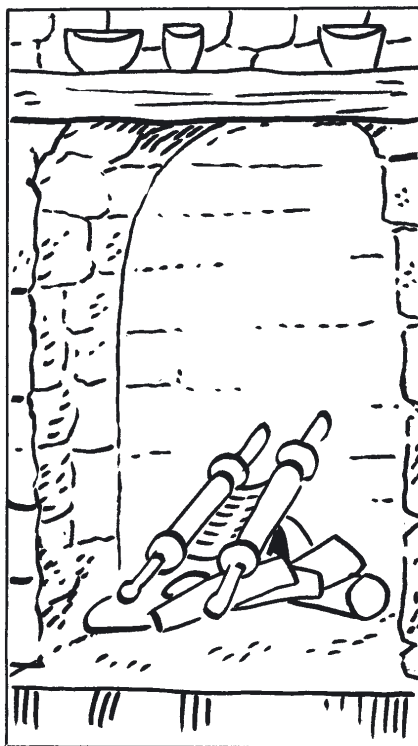
Hoe zit de Bijbel in elkaar? In de volgende paragrafen worden de literaire achtergronden van de Bijbel als historisch boek besproken. Daarbij worden de geloofsuitspraken uit de voorgaande paragrafen niet tenietgedaan.

Waarom is het nodig de literaire kant te bekijken? Leren is ook een voortdurend leren, waarbij de verdieping van de kennis van het vak om de hoek komt kijken. Het is nodig dat mensen die uit de Bijbel vertellen, enige kennis hebben van de historische achtergronden van de Bijbel als boek. Tevens is het goed te weten dat niet iedereen op dezelfde wijze de Bijbel leest. Daarom wordt hier een beknopte inleiding op de hermeneutiek en op moderne Schriftbeschouwingen gegeven. Verschillen binnen het christelijk onderwijs zijn vaak terug te voeren op andere opvattingen over de essenties van de bijbelse boodschap.

Leren is vaak aangeduid als: op ontdekkingstocht gaan. Kinderen gaan graag mee op ontdekkingstocht en leren zich verwonderen over de achtergronden van dit eeuwenoude boek. We beginnen aan de buitenkant van het boek om daarna steeds verder door te dringen in de geheimen die dit boek bevat.

Oude en Nieuwe Testament

De Bijbel bestaat uit twee delen: het Oude en het Nieuwe Testament. De naam Oude Testament is een vertaling van het Latijnse *Vetus Testamentum* en is overgenomen van de Vulgata, de Latijnse vertaling van de Bijbel. De Vulgata heeft deze naam ontleend aan de Griekse naam, die wij voor deze bundel geschriften aantreffen in 2 Korinthe 3:14, waar Paulus spreekt over de bedekking die ligt op het aangezicht van de Joden wanneer zij in hun synagogen lezen in het Oude Testament.

Boekrollen

Het Oude Testament ziet op de tijd waarin de verhouding van God en de mens gekenmerkt wordt door de belofte van het genadeverbond. Het Nieuwe Testament ziet op de vernieuwing, de uitbreiding en doorwerking van ditzelfde genadeverbond.

Oude Testament: de Tenach

De Joden noemen het Oude Testament de Tenach, een naam waarvan de medeklinikers achtereenvolgens de beginletters zijn van de drie onderdelen: *Thora*, *Nebiim* en *Chetubim*.

De Hebreeuwse Bijbel heeft een andere indeling dan de Bijbel zoals wij die kennen. De Hebreeuwse indeling is voornamelijk bepaald door de inhoud of de wijze van gebruik.

- Het eerste deel van de Tenach vormen de vijf boeken van Mozes, de *Thora*. In de Griekse vertaling van het Oude Testament, de Septuaginta, is dit woord vertaald met *Pentateuch* (*penta* is het Griekse woord voor 'vijf'). Sommigen vertalen het woord *Thora* met 'Wet', maar het is beter te vertalen met 'onderwijzing, lering of leer'. Het is de openbaring van God aan Zijn volk Israël. Deze *Thora* wordt elke sabbat in de synagoge gelezen en becommentarieerd.

- Het tweede deel van de Tenach vormen de Profeten, in het Hebreeuws *Nebiim*. Er wordt dan een onderscheid gemaakt tussen vroege en late profeten. De boeken Jozua, Richteren, Samuël en Koningen, die in onze Bijbel als historisch worden aangeduid, worden in de Tenach gerangschikt onder de vroege profetische boeken, waarschijnlijk omdat de schrijver niet in de eerste plaats gezien wordt als een kroniekschrijver, maar meer als een boodschapper van God, die evenals de profeten vertelt over Gods handelen met Zijn volk. (Ps. 78) Daarom zijn ze met de grote Schriftprofeten, Jesaja, Jeremia en Ezechiël, en de twaalf kleine profeten, Hosea tot en met Maleachi, opgenomen in de *Nebiim*, het tweede deel van de Tenach.

- De derde groep zijn de *Chetubim* of Geschriften, te verdelen in drie groepen: allereerst de dichterlijke boeken Job, Psalmen en Spreuken; vervolgens de rollen die op de grote gedenkdagen in de synagoge worden gelezen: Ruth, Esther, Prediker, Hooglied en Klaagliederen; en ten slotte de boeken Daniël, Ezra, Nehemia en Kronieken (de historische boeken, ontstaan in en na de ballingschap).

Ook Christus heeft deze volgorde van boeken in de Tenach gekend en erkend. In Mattheüs 23:35 verwijt Hij de schriftgeleerden dat ze net als hun vaders veel rechtvaardig bloed vergoten hebben, vanaf Abel, de eerste martelaar, tot Zacharia, de laatste martelaar die in de Tenach genoemd wordt. (2 Kron. 24:20-21) In de Tenach is 2 Kronieken namelijk het laatste boek.

De boeken die wij in het Oude Testament hebben, zijn inhoudelijk wel dezelfde als die in de Tenach, maar ze staan in een andere volgorde. Wij hebben in onze Bijbel de volgorde van de Septuaginta en van de Vulgata, die door de protestantse bijbelvertalers in de tijd van de Reformatie is overgenomen.

Deze volgorde berust op een rangschikking naar stijlsoort. Eerst boeken die de geschiedenis beschrijven, dan alle dichterlijke boeken en ten slotte alle boeken die de verkondiging van de profeten bevatten.

De volgorde in onze Bijbel is als volgt:

Het **Oude Testament** heeft 39 boeken:

- 17 historische boeken: Genesis tot en met Esther
- 5 dichterlijke boeken: Job tot en met Hooglied
- 17 profetische boeken: Jesaja tot en met Maleachi.

De historische boeken vormen een min of meer doorgaande lijn in de bijbelse geschiedenis. De boeken Ezra en Nehemia hebben een plaats gekregen na het boek 2 Kronieken, omdat de erin beschreven geschiedenis volgt op die van 2 Kronieken. De laatste twee verzen van 2 Kronieken 36 zijn dan ook vrijwel gelijk aan de eerste twee verzen uit Ezra 1.

Bij de profetische boeken hebben ze niet in de eerste plaats gelet op de historische volgorde. Men heeft eerst de grote profeten opgenomen en daarna de twaalf kleine profeten. Voor het vertellen van de profetische boeken is de chronologie van de profeten belangrijk.

	Tenach		Oude Testament
Thora (Wet)	Genesis	Historische boeken	Genesis
	Exodus		Exodus
	Leviticus		Leviticus
	Numeri		Numeri
	Deuteronomium		Deuteronomium
			Jozua
			Richteren
			Ruth
			1 en 2 Samuël
			1 en 2 Koningen
	1 en 2 Kronieken		
	Ezra		
	Nehemia		
	Esther		
Nebiim (profeten)	Vroege profeten	Dichterlijke boeken	Job
	Jozua		Psalmen
	Richteren		Spreuken
	Samuël		Prediker
	Koningen		Hooglied

	Late profeten	Profetische boeken	Jesaja
	Jesaja		Jeremia
	Jeremia		Klaagliederen
	Klaagliederen		Ezechiël
	Ezechiël		Daniël
	Daniël		Hosea
	Hosea		Joël
	Joël		Amos
	Amos		Obadja
	Obadja		Jona
	Jona		Micha
	Micha		Nahum
	Nahum		Habakuk
	Habakuk		Zefanja
	Zefanja		Haggai
	Haggai		Zacharia
	Zacharia		Maleachi
	Maleachi		
Chetubim (geschriften)	Dichterlijke boeken		
	Job		
	Psalmen		
	Spreuken		
	Rollen		
	Ruth		
	Esther		
	Prediker		
	Hooglied		
	Klaagliederen		
	Daniël		
	Ezra		
	Nehemia		
	Kronieken		

Het **Nieuwe Testament** heeft 27 boeken:

- 5 historische boeken: Mattheüs tot en met Handelingen der apostelen
- 21 brieven: de brief aan de Romeinen tot en met de brief van Judas
- 1 profetisch boek: de Openbaring van Johannes.

1.5.1 Didactische aanwijzingen

Bij het vertellen uit de Bijbel is het goed te vermelden in welk bijbelboek het verhaal te vinden is. Het is voor de kinderen dan mogelijk de geschiedenis 's avonds nog een keer te lezen uit hun eigen bijbel. Ook is het goed te zeggen dat de geschiedenis in het Oude of het Nieuwe Testament staat.

Functionele kennis: Het is nodig kinderen op de basisschool alle bijbelboeken te laten leren. Vaak wordt dit gezien als nutteloos, omdat dit memoriseren geen geestelijk doel zou hebben. Toch is het leren van bijbelboeken van groot belang als ondersteuning van het bijbellezen. Het is dan ook heel belangrijk in de bovenbouw de kinderen geregeld iets op te laten zoeken. In de praktijk blijkt soms dat kinderen hier veel moeite mee hebben en de leerkracht het nummer van de bladzijde moet noemen om de leerlingen het tekstgedeelte mee te laten lezen.

1.6 De canon

De ontdekkingstocht heeft ons geleerd over de boeken die in dit heilig boek zijn opgenomen. Dan komt nu de vraag waarom juist deze boeken opgenomen zijn en waarom andere, even oude boeken die over dezelfde geschiedenis gaan, niet opgenomen zijn. Het heeft te maken met de canon. Wat is de canon?

De hiervoor genoemde boeken van het Oude en Nieuwe Testament zijn de canonieke boeken. Zo worden ze ook genoemd in onze Nederlandse Geloofsbelijdenis artikel 5. Het woord 'canoniek' is afgeleid van het Griekse woord *canon*, dat rietstaf, maatstaf of regel betekent. De canon is de lijst van door de kerk als geïnspireerd aanvaarde boeken, die een regel en richtsnoer inzake leer en leven voor ons behoren te zijn. Onze canon van het Oude Testament is inhoudelijk gelijk aan die van de Tenach.

Deze Joodse canon bestond al in de tweede eeuw voor Christus, zoals blijkt uit het voorwoord in het apocriefe boek Wijsheid van Jezus Sirach (150 v.Chr.). Deze canon is vastgesteld door de Heilige Geest, Die daarvan getuigenis gaf in de harten van de gelovigen. Ze is uiteindelijk schriftelijk vastgelegd op een vergadering van de rabbijnen in Jabne in 100 na Christus, waar werd gezegd dat de tot dan toe onder Israël erkende en gebruikte boeken goddelijke boeken zijn.

1.6.1 De oude christelijke kerk en de canon

De christelijke kerk is geboren met de canon van het Oude Testament in haar hand. De eerste christenen konden bij de verkondiging van hun boodschap gebruikmaken van de Griekse vertaling van het Oude Testament, de Septuaginta. Daar beriep men zich op als op het gezaghebbende Godswoord. Daarnaast zijn de woorden van Christus voor hen van even groot belang. Na de hemelvaart en na de komst van de Heilige Geest krijgt het apostolisch woord een gezag dat gelijkstaat met dat van de Schriften van het Oude Testament en dat van Christus Jezus.